

Новогръцката белетристика присъствува във възрожденската ни книжнина със сравнително малко произведения. Но това не означава, че тук няма място за ценни находки. Приносен характер има установяването на източника на обемния роман „Цариградските поайности“, преведен от П. Р. Славейков — творба на съвременния гръцки писател Христофор Самардидис. Афр. Алексиева детайлно сравнява двете произведения, спира се на особеностите на авантюричното повествование и мястото му във възрожденската литература. По-малко внимание е отделено на повестта „Любовник и неговите в Цариград от любов приключения“, за която Алексиева също установява автора — Георгиос Кондълис.

Значителна е посредническата роля на преводите от гръцки в обдуваната на българската възрожденска читателска публика с творби на западноевропейски автори. Афр. Алексиева се придържа към изказаното и по-рано мнение, че до нас достигат предимно произведения на сентиментализма и популярната литература. Въпреки че немалко е сторено в тази област, уточняването на тези понятия, разграничаването между народните книги и популярната литература, а и изясняването на общите им функции в литературния процес остава до голяма степен задача за бъдещите изследвачи. В труда са разглеждани преводите на Ан. Гранитски от Б. дьо Сен Пиер, реценцията на Кр. Шмид в преводи на Хр. Павлович, Р. Блъсков; възприемането на Й. Кампе чрез П. Кисимов и Р. Попович, на „Бертолд“ от Дж. дела Кроче в превод на Хр. Повпасилов, на драмата „Велизарий“ от Траучен, преработена от Ан. Кипиловски, З. Симеонов, а по-късно и от М. Петров. Внимателно е очертан важният за осмислянето на епохата портрет на преводача П. Р. Славейков, представил на българските читатели творби на Октав Фьойе, Кс. дьо Монтенеп, Шмид, Дефо, Франкли. Както заключава Алексиева, с разглежданите произведения едва ли се изчерпва обдуването със западноевропейски творби посредством гръцки преводи.

Допълнителна светлина върху характера и особеностите на побългаряването хвърля направеният от Афр. Алексиева анализ на драмата „Велизарий“ от С. Добролюди, на трите повести на Ил. Блъсков по М. Льопренс дьо Бомон и „Вансаните яйца“ на Д. Т. Душанов по Кр. Шмид.

Както подчертава Н. Драгова в предговора към книгата, трудът на Афр. Алексиева е резултат от продължителна и задълбочена работа, продължаваща наблюденията на учени като Б. Певев, Ст. Минчев, В. Пундев, П. Диневков, М. Стоянов, Ал. Ничев, Д. Левков. След тази книга представата ни за българогръцките литературни взаимоотношения, за литературния процес през Възраждането е по-пълна. Обикновено в подобни случаи се използва формулата „бъдещите изследвачи неизбежно ще се обръщат към монографията, когато се насочват към разглежданата в нея проблематика“. „Преводната проза...“ на Аф-

родита Алексиева позволява да се произнесе тази формула с пълна убеденост и без никакви уговорки. Не по-малко ясно е, че за бъдещите изследвачи остават още много въпроси и задачи. Сред тези, които през следващите години ще посветят усилията си за изясняването на така интересната и важна проблематика, несъмнено ще присъстват и Афр. Алексиева. Направеното досега определя интереса, с който специалистите ще очакват бъдещите ѝ публикации.

Николай Аретов

КНИГА ЗА ЛИТЕРАТУРНОКРИТИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО

(„КРИТИЦИ ОТ МИНАЛОТО“ от СЛАВЧО ИВАНОВ. С., изд. „Наука и изкуство“, 1986. 188 с.)

Истината за закономерностите за духовния живот на една нация се постига не само с дълбокото познаване на литературните произведения в дадена епоха, не и като се изследва само творчеството (художествено и научно) на личности, оформили талвега на литературния процес. Безспорно това представлява ядрото на истината, защото се обобщават върховите постижения на националния дух. Но непълна би била панорамата на нашия литературен процес, ако в него не се включат и имената — творци на литературнокритическото слово от миналото, които са имали по-скромен принос в цялостния културен живот на своето време. В този смисъл книгата на Славчо Иванов запълва една празнина в българската литературна наука. Същевременно тя е принос в системното интерпретиране на литературнокритическото ни наследство, съвременен прочит на това наследство. Патосът на цялата книга говори недвусмислено: възкръсването на миналото не е самоцел, а необходим етап към задълбоченото интерпретиране на съвременни литературоведски проблеми. Не може да съществува солидна литературна критика в нашата съвременност, без да се познава критиката на миналото (превърнала се за нас с най-добрите си образци в литературна история). Сл. Иванов съзнателно включва литературнокритическото дело на Ст. Минчев, Й. Маринопольски, А. Гечев, Стр. Кричев, Д. Кюрчев, В. Пундев в по-широк национален контекст. Динамичните възможности на подобен подход позволяват едновременния анализът на два варианта от системи: пространствени (историко-културни) и временни (осъществени в определена историческа епоха) — отгук и синхронното и диахронното им интерпретиране. Главната цел на изследвача в крайна сметка е неговият труд да отговаря на задачите, които изисква нашето съвремие, когато интеграцията във всички сфери на духовния живот е неоспорим факт и различните пластове на културата и изкуството се взаимно проникват и обуславят; когато съществува

взаимозависимост между всички хуманитарни науки (философия, психология, социология, история, литературознание, езикознание и т. н.) призвани да реализират комплексните феномени на културно-естетическите процеси. И неговата задача е постигната: синтез на предходните конкретни литературнокритически изследвания, за да послужи като изходна точка за бъдещи изследвания върху спецификата на цялостния ни литературен процес.

Проледявайки литературнокритическото и естетическото дело на отделните автори, Сл. Иванов проецира творческите им постижения върху аналогичните завоевания на техните следходници, „прескача“ и към повелите на нашето време, обосновава естествения континуитет на непреходните духовни ценности, завещани от миналото. Така съвсем актуално звучи днес прозрението на Ст. Минчев, който отрежда високата мисия на художественото творчество да съдейства за прогресивното развитие и изменение на обществото. А не се ли изискват много познания, за да поставим на истинското му място литературния историк на Възраждането Ст. Минчев сред другите наши хора на науката, изследвали проблемите на преводите и побългаряванията, станали етап във възрожденската ни литература? Почти аналогичен е случаят, когато Сл. Иванов обосновава оригиналната философска теза на Димо Кърчев. В подчертано лаконичен, но и сравнителен план изследвачът откроява спецификата на българския мислител, за разлика от привидно аналогичните тези на Ницше и Метерлинк. При това научната добросъвестност на изследвача лежи в основата на неговия обективен анализ, който запазва строгата рационална оценка, филтрирана от времето.

Съобразявайки се с дълбокото вътрешно „аз“ на съответния литературен критик, Сл. Иванов подхваща диференцирано към него: липсват стриктните структурни щампи, които могат да изградят канонизирана обществена представа за тогавашния български критик. Така Й. Маринополски е вилан от различни гледни точки. Постиганията на изследвача в това отношение са очевидни и категорични: очеркът за Й. Макаринополски не е информативно описание на критическото му дело (и в частност на книгата му „Критици“), а анализ, обобщение, за да изкристализира истинския му образ.

Анализирайки постиженията на националната ни литературнокритическа система (като оценъчен критерий на националната литература), изследвачът разглежда понятието като вътрешна структура със своите основни принципи на развитие и необходимите връзки с окръжаващата я сфера. Акцентувайки на безспорните взаимоотношения между националната литературнокритическа система и прерватностите в социално-историческата съдба на народа, Сл. Иванов „открива“ най-съществените варианти на тези връзки, които обикновено излизат извън националните рамки и кореспондират с европейския литературен процес. Именно на тази основа изследвачът гради

своите обобщения за специфичната роля на влиянията от европейската философско-естетическа мисъл върху нашите литературни критици, които се налагат не като епигони, а като оригинални личности. Съзнателно или не, тази постановка на изследвача предава щафетата за бъдещи изследвания в компаративен план. Тя акцентува на следната аксиома: литературата на всеки народ представлява своеобразен влог в световната литература не само със своите национални достойнства и особености, но и с несъмнено съществуващите връзки от генетичен, контактен и типологически характер с останалите литератури в света. Но за изучаването и класифицирането на подобни широкомащабни системи са необходими преди всичко нова гледна точка и много по-широк зрителен ъгъл. Заслугата на Сл. Иванов е, че, „принуден“ от естеството на анализирания материал, е поставил на по-широк фон някои проблеми на националната ни литературна естетика и критика, като е отворил път за една съвременна компаративистика в тези области на научната мисъл. Може би авторът на книгата трябва да се позамисли върху някои неуточнени „универсални“ термини: например „на индивидуализма като философско и литературно направление“ (очеркът за Д. Кърчев — с. 135). Едва ли терминът внася някаква яснота в литературната наука (убеден съм, че същата аморфност пригезва и като философско понятие). В последните десетилетия сме свидетели на значителна терминологична мъгла в нашата литературна наука.

Постигнени на книгата е и следният факт: анализирайки завоеванията на нашата естетико-критическа мисъл, Сл. Иванов не пренебрегва параметрите на личността, която, концентрирала в себе си многообразна информация от различни (и разнообразен) характер, твори историята на литературната наука в своята страна, допринася за оформянето на естетическия идеал на епохата. Безспорно литературният критик е своего рода посредник между писателя и читателя, между художествената реалност и читателската маса, която е своеобразно измерение на всяко произведение на изкуството. Но той е преди всичко човек със своите личности (като гражданин на своето време) и индивидуални качества. Някои от тези качества не е пропуснал да посочи изследователят, за да обясни по-задълбочено атмосферата на писаното критическо слово. Неслучайно личността (и индивидуалността) като социално-психически и естетически феномени заемат в последно време едно от централните места в световната наука. Защото „движенното“ личност—индивидуалност—естетико-критическа идея осъществява в крайна сметка жанровата архитектоника на литературнокритическото произведение. А и марксистическа теза е, че комплексният свят на всяка творба (художествена или научна) дължи своя живот на авторовата концепция за личността, реализирана в процеса на творческия акт. Сл. Иванов добре знае това и го е постигнал убедително в своето изследване. Така по кон-

кретен повод (сведенията, които оставя Ст. Минчев за бъдещите изследвачи, материали върху творческата история на драмата „Иванко“) Сл. Иванов отбелязва (макар и лаконично) високата етичност на критика. Проницателната идейно-емоционална оценка на Елин Пелиновият разказ „Спасова могила“ е провокирана от индивидуалната душевност на Алберт Гечев. По-задълбочено и убедително е проследена корелацията личност—индивидуалност—творчески акт у Васил Пундев. А като търси обяснение за критическия патос и широките обобщения в критическото творчество на Й. Маринопольски, Сл. Иванов осъществява една истинска социология на личността.

Самото естество на анализирания материал налага съответната архитектуроника на книгата. В структурно отношение строгата логика оформя отделните звена на изследването. Така, без да се изключват някои варианти в постройката им, отделните очерци спазват стриктно

предначертаният план на изследвача: уводно начало с кратка информация за критика от био-библиографски характер; увод, в който се набелязват предстоящите проблеми за анализ; следва същинската част, в която се осъществява анализът-синтез на критическото индивидуално наследство; най-сетне — заключителните думи, които обобщават мястото на творческата личност в литературно-критическия фронт на страната.

Несъмнено книгата „Критици от миналото“ е реализирана като цяло с една вътрешна логика на „движение“ от общотеоретически постановки и концепции към конкретно-историческото им интерпретиране. Литературна теория и литературна история се взаимопроникват и обуславят, а това определя книгата на Сл. Иванов като необходим етап в бъдещите изследвания върху цялостния наш литературен процес.

Страхил Попов

Хроника

НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЯ ПО СЛУЧАЙ 200-ГОДИШНИНАТА ОТ РОЖДЕНИЕТО НА ВУК КАРАДЖИЧ

На 26 октомври 1987 г. се навършиха 200 години от рождението на Вук Стефанович Караджич. По този повод на 29—30. X. 1987 г. се проведе научна конференция, организирана от ЕЦЕЛ. Проведеният форум имаше интердисциплинарен характер — в него участваха литературоведи, езиковеди, фолклористи, историци, етнографи. На откриването присъстваха представители на Института за български език при БАН, Института за литература, Института за балканистика, Института за фолклор, Института за етнография, Института за история и др. Присъстваха и представители на Министерството на външните работи и на посолството на СФРЮ у нас.

Слово за делото на големия учен-славяновед изследовател и популяризатор на сръбския фолклор и реформатор на графичната система на сръбския език произнесе директорът на ЕЦЕЛ проф. д-р Георги Димов. Той изтъкна, че Караджич прокарва дълбоки бразди не само в обществения и духовно-интелектуалния живот на сръбския народ, но и на други славянски народи, издига славянознанието на нов етап, утвърждава принципи, непреходни по своята народностна, демократична, научно-нравствена същност. Изнесъл за пръв път обилни сведения за особеностите и богатствата

на българския език, публикувал за първи път български народни песни, Караджич пробужда интереса на много слависти към богатата култура на нашия народ. Българската наука и в миналото, и в наше време — подчерта проф. Димов — осъзнава великото реформаторско дело на сръбския учен, оценява по достойнство неговите заслуги и за нашата култура.

Личността, творческото присъствие и роля на В. Караджич в европейския фолклоризъм и в южнославянските литератури бяха в центъра на докладите от пленарното заседание. Основния доклад, посветен на значението на делото на големия син на Сърбия за развитието на европейския фолклоризъм, изнесе проф. д-р Тодор Ив. Живков. Същността на такива цялостни личности, отбеляза докладчикът, се съизмерва с потребностите на нацията, определили и основните сфери на тяхната дейност — национален език, национална култура и национална история. В цялото патриаршалско дело на Караджич се откроява неговата културоложка концепция — тя се съдържа в идеята за езикова и културна идентичност на народа. Проф. Живков анализира обстойно чертите на южнославянската община и свързаната с нея южнославянска задруга. Той посочи, че подобно на германската, южнославянската община е, ако използваме едно определение на Маркс, единственото огнище на слободата и народния живот и се оказва такъв тип социален организъм, който възпроизвежда живота, езуха и културата на етноса относително живо.